

зового управління головна увага приділяється проблемам виходу з кризи, всі зусилля зосереджуються на шляхах і засобах виходу з нього, які здійснюються в чіткій послідовності і, які безпосередньо пов'язані з усуненням причин, що сприяють його виникненню.

Література

1. Мероприяття по виведенію підприємства из кризиса: [Электронный ресурс] / Автореферат. – 2003. – Режим доступа к материалу: <http://www.jourclub.ru/7/329/>
2. Антикризисное управление предприятием: [Электронный ресурс]/автореферат. – 2008. – Режим доступа к материалу: <http://www.ready-business.by/content/view/66/51/>

3. Механизм предотвращения кризисных ситуаций в деятельности предпринимательских структур: [Электронный ресурс] / А.В. Проворов. – 2009. – Режим доступа к материалу: <http://www.vvsu.ru/UserFiles/File/depnauki/avtohrefProvorov.doc>

4. Антикризисное управление предприятием: [Электронный ресурс] / С.Ф. Зорин. – Режим доступа к материалу: <http://www.socrates.by.ru/>

5. Типы антикризисных процессов и варианты действий в кризисных ситуациях: [Электронный ресурс] / В.М. Цлаф. – 2007. – Режим доступа к материалу: <http://business.rin.ru/>

6. Сущность кризисной ситуации на предприятии; стратегия выхода предприятия из кризиса: [Электронный ресурс]/ автореферат. – 2005. – Режим доступа к материалу: [Wwww.Onix.ru/](http://www.Onix.ru/)

А.В. БОДЮК,
к.е.н., НДІ фінансового права

Теоретичні обґрунтування генезису потреб геологічного вивчення надр

Обґрунтоване поняття потреб геологічного вивчення надр у контексті проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, вивчення корисних копалин, визначення геолого-економічних оцінок, перспектив промислової розробки родовищ.

Ключові слова: потреби, ресурси, попит, надра, корисні копалини, економіка, фінанси, баланси, фахівці.

Обосновано понятие потребностей геологического изучения недр в контексте проведения изыскательно-разведочных исследований и работ, изучения полезных ископаемых, определения геолого-экономических оценок, перспектив промышленной разработки месторождений.

Ключевые слова: потребности, ресурсы, спрос, недра, полезные ископаемые, экономика, финансы, балансы, специалисты.

Substantiated the concept of the needs of geological study in the context of exploration studies and work, the study of minerals, determination of geological and economic evaluations, the prospects for industrial mining.

Keywords: needs, resources, demand, minerals, minerals, economics, finance, balance sheets, experts.

Постановка проблеми. Потреби подальшої перебудови і укрупнення економіки країни має орієнтуватися на стратегію сталого розвитку, в результаті якого, зокрема, буде забезпечено гарантоване задоволення динамічних потреб усіх членів суспільства в життєвих цінностях, зокрема створених з природних ресурсів, що за Конституцією належать народу України [1, с. 5].

Потреби кожного фахівця, будь-якого суб'єкта господарювання на необхідні йому засоби є багатограними, а їхні види

залежать від етапу розвитку суспільства, від суб'єктів господарювання, що задовольняють засобами потреб, обсягів, якості, структури виробництва цих засобів, інтелектуального розвитку населення та багатьох інших чинників.

Узагальнено відзначимо, що з наукової точки зору потреби належать до складних, мінливих, самих загальних наукових категорій, які конкретизуються за засобами задоволення, популярних і разом з тим наукомістких. Тому закономірно, що ця категорія вивчається широким колом наук, потребує подальших різнобічних досліджень, оскільки змінюються матеріальні умови життя населення, його інтелектуальний рівень, структура й обсяги виробництва продукції для промислового й домашнього споживання і т.д.

У системі потреб суспільства центральне місце займають матеріальні потреби народу у життєвих ресурсах, які включають, зокрема, і засоби з видобутих надроресурсів у натуральному й переробленому стані.

До фундаментальних теоретичних положень належить положення про те, що матеріальні потреби суспільства, в тому числі, необхідно розуміти, у корисних копалинах, є безмежними, а економічні ресурси, в тому числі корисні копалини, що необхідні для задоволення цих потреб, є обмеженими.

Джерела мінеральних ресурсів вичерпні, а економічне їх відтворення обмежене в обсягах, фінансуванні, часі. До того ж в Україні за роки незалежності скорочувалися обсяги випуску продукції переробної промисловості, тому і знижувалися обсяги випуску товарів для домашніх господарств, деформувалася їх структура.

Як, наприклад, пише М.М. Гуреев: «За останні роки, в період переходу України до ринкової економіки в залізорудній промисловості відбулися істотні зміни. Різко скоротилися обсяги виробництва, змінилися вимоги до якості залізорудної сировини,

відбувся перехід від планового господарства до ринкових відносин, загострилася конкурентна боротьба за ринки збуту» [2]. Аналогічна ситуація з багатьма іншими корисними копалинами. Суттєво змінюються виробничі потреби у їх покладах.

Обсяги і час задоволення потреб на необхідні мінерально-сировинні ресурси і продукти їх переробки в комплексі з різними чинниками регулює попит на них їх споживачів. Тому потреби в ресурсах і платоспроможний попит на них вивчаються зокрема і маркетологами виробничих підприємств добувних галузей при визначенні перспектив розвитку ресурсного виробництва, потреб у сировині, товарах домашнього споживання, виготовлених з мінеральної сировини.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні і прикладні проблеми потреб досліджувалися широким загалом як українських учених, зокрема відображені у працях А.В. Головача, В.Є. Козака, В.С. Марцина, Б.П. Чиркіна, так і зарубіжних, у тому числі Ф. Котлера, Б.М. Воронцова, К. Маркса, Б.М. Мочалова, та й то у минулому. В сучасній літературі, як правило, досліджуються проблеми попиту і пропозицій на товари, послуги, вартості товарів, оскільки такі показники необхідні суб'єктам господарювання для вирішення проблем реалізації своєї продукції. Це стосується і господарського використання сировини мінерально-сировинного комплексу.

Мінерально-сировинний комплекс України, як відзначають у своїх дослідженнях науковці геологічної галузі (І.Д. Андрієвський, Д.С. Гурський, В.С. Міщенко, Г.І. Рудько та ін.), продовжує займати провідне місце в економіці країни, оскільки майже дві третини потреб народного господарства в мінеральній сировині та продуктах її переробки забезпечується за рахунок продукції власного виробництва, причому частка власної продукції з року в рік зростає. Крім того, родовища корисних копалин розміщені нерівномірно по регіонах України, а потреба у промисловому розвитку кожного регіону є актуальною.

Але галузеві науковці практичні положення про потреби у мінеральній сировині детально не досліджували. Тому, зокрема, теоретичні положення про потреби в геологічному вивченні надр у відомій нам геологічній літературі не висвітлені.

Економічною теорією взагалі потреби розглядаються в системі суспільних відносин, які формуються з приводу відтворення матеріальних умов життєдіяльності людей [3, с. 4–5]. Оскільки, на нашу думку, суспільні відносини виходять за межі відтворення матеріальних умов життя, тому категорію потреб необхідно досліджувати більш широко. Одночасно вона може розглядатися й у вузькому значенні, наприклад як потреби в мінеральних ресурсах, або й конкретизуватися, наприклад як потреби в певних корисних копалинах, по Україні, окремих її регіонах.

Для відображення регіональних потреб у ресурсах і джерелах їх задоволення у минулому найбільш поширено застосовувалися баланси. За умов ринкової економіки переваги надаються складанню балансів попиту і пропозицій.

Науковці пишуть, що «баланси формування попиту та пропозиції ресурсів регіону в стислій формі характеризують мінерально-сировинний потенціал, очікуваний попит (потреби) в мате-

ріальних, фінансових та інвестиційних ресурсах...». За балансами визначають основні джерела покриття потреби, чинники, що впливають на динаміку ресурсів і витрат, оцінюються ризики дестабілізації між попитом і пропозицією на визначеній території [4, с. 4].

У цьому визначенні дана орієнтовка таким ринковим категоріям, як попит на ресурси та їх пропозиція, оскільки ці категорії визначають дієвість ринкових механізмів. Хоча ми вважаємо, що ринкова економіка якраз працює на задоволення потреб у ресурсах, у тому числі й у корисних копалинах. Попит на них необхідно розглядати лише як платоспроможний попит. Будь-який суб'єкт господарювання прагне підняти свою платоспроможність з тим, щоб надбати ресурсів за потребами в них. Оскільки дефіцит у більшості корисних копалин очевидний, потреби в них не задовольняються.

Вивчення будови земної кори здійснюється, наприклад, за потребами проведення прогнозно-металогенічних досліджень з метою встановлення «...закономірностей утворення, просторового розміщення та прогнозних побудов щодо розміщення родовищ корисних копалин території УЦ» і тим самим визначити комплекс чинників, «... які мають високу прогнозну продуктивність по відношенню до просторової локалізації потенційно рудопродуктивних зон» [7, с. 19].

У наукових працях згаданих та й інших авторів не приділяється належна увага висвітленню ресурсних аспектів потреб взагалі, зокрема державних, у корисних копалинах, у засобах виробництва суб'єктів господарювання геологічної галузі.

Актуальність розробки теорії потреб надрових ресурсах для сучасної економіки визначається й тим, що за роки незалежності «...геологічна галузь зазнала значних змін як в плані структурних перетворень, так і в сфері геологорозвідувального процесу. Докорінно змінилися пріоритети геологічних досліджень, де на перший план вийшли роботи ранніх стадій геологічного вивчення надр. Значно поглиблені роботи з удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази геологорозвідувальних робіт, їх науково-методичного забезпечення та системи фінансування» [5, с. 4]. Безумовно, на пріоритети геологічних досліджень впливають закони ринкової економіки, зокрема попиту і пропозицій. Однак рушієм розвитку ресурсного виробництва, зокрема геологічного вивчення надр, залишаються економічні потреби держави, суспільства, населення в корисних копалинах, причому в тих, що найбільш вигідно видобувати, що мають кращі якісні показники, що наближені до ринків збуту тощо.

Тому різні аспекти економічних потреб в геологічному вивченню надр актуальні для теоретичних досліджень і розробки практичних рекомендацій для впровадження у практику роботи геологічних підприємств.

Метою написання статті є розробка системи понять, що дозволяють всебічно охарактеризувати економічні потреби в дослідженні надрових ресурсів, в пошуково-розвідувальних дослідженнях і роботах.

Виклад основного матеріалу. Потреби у мінерально-сировинних ресурсах мають світові масштаби, тому відповідно проблеми геологічного вчення надр необхідно відносити до глобаль-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

них. До того ж вони здійснюються з метою збільшення багатства країни, зокрема, задоволення суспільних потреб у сировинних ресурсах і продуктах їх переробки. У комплексі геологічні, геофізичні, геодезичні дослідження і роботи з вивчення надр, розміщення корисних копалин та їх властивостей також поширені у світовому масштабі і підпорядковані задоволенню економічних потреб надродного господарства країн у мінеральній сировині.

Зауважимо, що поняття економічних потреб широко вживається в літературних джерелах. Однак поняття геологічних потреб, геолого-процесуальних потреб, геолого-прикладних потреб у відомій на літературі геологічного профілю теоретичного відображення чи обґрунтування не отримали.

Обґрунтуємо визначення і прикладний зміст таких понять.

За словниковим тлумаченням, геологія – як наука вивчає «...речовинний склад землі, будову, рухи та історію розвитку земної кори, послідовність розвитку органічного світу, утворення й розміщення корисних копалин» [5, с. 156]. Складові земної кори логічно називати геологічними об'єктами, що знаходяться в надрах. До речі, геологічна карта також належить до геологічних об'єктів. Але вона створюється і знаходиться не в надрах.

Отже, поняття «геологічний» слід розуміти як характеристику внутрішньо земних накопичень матеріально-речовинних компонентів, створених без праці людини.

За офіційним визначенням, геологічна діяльність – «...виробнича, наукова та інша діяльність, що пов'язана з геологічним вивченням надр» [5, с. 159]. Це визначення, на нашу думку, не обґрунтоване.

Поняття «геологічна діяльність», на наш погляд, не може застосовуватися взагалі. Діяльність властива людині, колективу людей, керівникам геологічних підприємств і т.д. Процеси у земній корі проходили мільярди років, тобто у далекому минулому, без участі людини. Інша справа, коли мова йде про сучасну діяльність людини, виконання нею певних робіт з вивчення речовинного вмісту земної кори. Тому, на наш погляд, логічно застосовувати поняття геологічного вивчення надр, як виду діяльності фахівців.

Але має право на застосування поняття «геологорозвідувальні роботи» в офіційному визначенні як комплексу спеціальних робіт і досліджень, що здійснюються з метою вивчення надр [5, с. 160]. Однак це визначення звужує види і структуру спеціальної діяльності фахівців з геологічного вивчення надр.

Поняття «робота» в бухгалтерському обліку має офіційне визначення у триаді: продукція, роботи, послуги.

Нами «робота» розглядається як поняття ланцюжка структурного поділу праці людей за складністю: дія, робота, операція, процес (технологічний), виробництво.

Отже, межі застосування поняття геологорозвідувальних робіт потребують структурного уточнення. Тому розглянемо інші визначення, що приводяться в геологічній літературі.

Офіційно дано визначення геологорозвідувального процесу: «...сукупність послідовно й цілеспрямовано здійснюваних дедалі більш детально геологорозвідувальних робіт з картування, прогнозування виявлення й геолого-економічної оцінки дедалі більш локальних рудоносних і (продуктивних) ділянок надр, методом по-

слідовного наближень від рудних районів (полів) до рудних покладів (блоків)» [5, с. 160]. На наш погляд, це визначення регламентує процес, але у більш широкому значенні, ніж технологічний процес безпосереднього вивчення надр. Бо, наприклад, тільки картування або прогнозування являють собою комплекси різно-рідних технологічних процесів. За нашим переконанням, приведені визначення геологорозвідувального процесу за його масштабності доцільно розглядати як галузеве виробництво.

М.М. Курило вживає поняття геологорозвідувального виробництва. Поняття «виробництво», за словником, тлумачиться у розумінні виготовлення, вироблення предметів, матеріалів і т. ін., як праця людини над безпосереднім виготовленням продукції, як галузь народного господарства і т.д. [12, с. 105].

Геологічні підприємства здійснюють свою господарську діяльність по вивченню складу і стану надр та відображенню результатів вивчення у формі інформації (геологічних карт, звітів та ін.).

За словниковим визначенням, надра являють собою «...глибини землі та все те, що міститься під земною поверхнею» [12, с. 423]. На наш погляд, таке визначення розпливчасте і не можна вважати як досконале. Оскільки, наприклад, належні до «все те» живі організми або кості мамонтів, інші продукти археологічних розкопок не можна називати надрами.

За офіційним визначенням, надра – це «...частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння» [5, с. 171]. А «геологічне вивчення надр – спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра з метою задоволення потреб суспільства» [5, с. 159].

З наведених визначень випливає логічні висновки:

1) геологічне вивчення надр слід розглядати як більш широке поняття, ніж геологорозвідувальні роботи;

2) геологічне вивчення надр належить до понять науково-виробничого змісту;

3) за офіційним визначенням вивчення надр здійснюється з метою задоволення потреб суспільства, хоча ці потреби не названі.

Потреби вивчення надр не розкриті в геологічній літературі. Хоча у неявній формі вони висвітлюються. Наприклад, до таких потреб належать і потреби отримання інформації за наявності у надрах корисних копалин.

Таким чином, у наведених визначеннях безпосередньо йдеться в основному про вивчення надр, а про геологію – дуже мало. Тому треба розуміти, геологи розвідують не геологію, а надра, у більш точно – літосферу, тобто верхню тверду оболонку земної кулі, що отримала назву ще земної кори. Праця (розвідка) геологів та інших фахівців геологічних підприємств поширюється на виявлення та оцінку у надрах корисних копалин та їх родовищ як геологічних об'єктів.

Отже, геологічне вивчення надр треба розуміти як дослідно-виробничі процеси вивчення надра на предмет їх речовинного складу, будови, зміни та історії розвитку, утворення й розміщення корисних копалин, їх якісних та кількісних показників.

Тому поняття «геологорозвідувальне виробництво» не може широко застосовуватися. Оскільки ми розвідуємо надра, у тому

числі не тільки з метою вивчення корисних копалин, тому логічно застосовувати запропоноване нами поняття надророзвідувального виробництва.

Логічно вживати поняття як науково обґрунтоване «потреби геологічного вивчення надр» на предмет дослідження наявності і стану корисних копалин, визначення геолого-економічних оцінок, перспектив розробки родовищ і т.д.

Отже, об'єктом потреб геологічного вчення надр є корисні копалини, їх родовища.

До суб'єктів потреб геологічного вивчення надр належать геологічні підприємства, державна геологічна служба, надрокористувачі, науково-дослідні геологічні наукові заклади, державні органи та ін.

За мету геологічного вивчення надр слід прийняти встановлення економічної доцільності передачі розвіданих родовищ в експлуатацію.

За завдання геологічного вивчення надр пропонується прийняти:

- 1) дослідження ресурсів корисних копалин;
- 2) дослідження запасів корисних копалин та порівняння їх показників з потребами мінеральної сировини;
- 3) визначення геолого-економічних оцінок запасів корисних копалин;
- 4) створення правової бази передачі родовищ в експлуатацію;
- 5) визначення затрат на геологічне вивчення надр та ін.

Розглянемо більш детально різні аспекти потреб геологічного вивчення надр.

Перш за все зазначимо, що у процесі геологічного вивчення надр різного роду потреби мають геологічні державні і приватні підприємства. Так, для будь-якого геологічного суб'єкта господарювання потребами є проведення геологічного вивчення, геолого-економічних оцінок, розробку ТЕО-кондиція, затвердження результатів розвідки в ДКЗ. Виникають потреби довивчення розвіданих родовищ корисних копалин, перерахунку їх запасів.

Для обґрунтованого визначення потреб геологічного вивчення надр фахівцям необхідно:

- знати теоретичні та методичні принципи проектування, планування та організації і геологорозвідувальних робіт;
- знати зміст, структуру та вміти заповнювати основні види документів планування геологорозвідувальних робіт: пооб'єктний план, геологічне завдання та ін.;
- знати умови, в яких проводяться геологорозвідувальні роботи, вміти орієнтуватись в використанні Інструкцій ДКЗ щодо застосування класифікації запасів і ресурсів до родовищ окремих видів корисних копалин при проведенні геологорозвідувальних робіт;
- вміти розраховувати витрати при проведенні ГРП на оплату праці, матеріально-технічне постачання та інші із використанням Збірників укрупнених кошторисних норм (ЗУКН) та складати проектний кошторис робіт;
- розуміти практичне значення та застосування у виробничих ресурсів;
- засвоїти теоретичні та методичні принципи проектування, планування та організації геологорозвідувальних робіт і т.д.

Для плідної співпраці з замовниками, заощадження їх коштів геологічні підприємства мають потребу в індивідуальному підході до їх запитів, у зниженні ризиків, а, отже, і потребу у попередньому вивченні ділянок, у тому числі під час проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт. Важливим для економії коштів замовника є вибір найбільш перспективних ділянок з мінімальною потужністю розкривних порід, найбільш сприятливими умовами розробки родовищ.

Далі розглянемо потреби на макрорівні. Оскільки гірничо-промисловість не забезпечує потреби у мінеральній сировині, тому державною потребою є розширення геологічного вивчення надр. Для цього розширення потребуються певні державні кошти, організаційні заходи залучення технічних засобів, прогресивних технологій і праці фахівців – виконавців пошуково-розвідувальних досліджень і робіт та ін.

Тому геологічні підприємствам надаються відомості про виробничу та організаційну структуру геологічної галузі України в цілому, фінансові можливості Державної геологічної служби України та інших геологічних підприємств з їх головними підрозділами, надрокористувачів.

Складними, але потрібними є процедури отримання дозволів для проведення геологорозвідувальних робіт та інших видів користування надрами.

Організація геологічного вивчення надр належить до складних видів адміністративно-господарської діяльності геологічних підприємств. Їхня діяльність включає організацію планування, проектування та виконання головних видів геологорозвідувальних робіт і допоміжних процесів, відповідно до певних принципів нормування та організації праці на геологічних підприємствах, складання звітів і т.д.

Тому потреби в належній організації геологічного вчення надр слід вважати складними, актуальними і такими, що необхідні на всіх його етапах.

Аналогічно потреби у плануванні геологічного вивчення надр.

Організація і планування геологорозвідувальних робіт потребують:

- вивчення закономірностей розвитку потреб у мінеральній сировині в країні та конкретно у її регіонах;
- вивчення тенденцій господарської діяльності і розвитку геологічних підприємств та їх структурних підрозділів;
- дослідження і засвоєння методів ефективного вирішення господарських завдань при найменших матеріальних, трудових і фінансових витратах;
- вивчення змін в основних нормативних документах, які чинні в геологічній галузі, зокрема Кодекс України про надра, Класифікація запасів і ресурсів корисних копалин Державного фонду надр та ін.;
- встановлення нових потреб в організації праці на геологічних підприємствах з врахуванням особливостей створення оптимальних умов праці при конкретних видах геологічних досліджень;
- передбачення заходів дотримання принципів організації і виконання основних геологорозвідувальних та допоміжних операцій, зокрема, геолого-зйомочних, гірничо-прохідницьких, бу-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

рових, геофізичних, гідрогеологічних, інженерно-геологічних та інших видів робіт.

При виконанні процедур планування фахівцями досліджуються основи, методи та документація планування і проектування геологорозвідувальних робіт, структура та зміст проекту, кошторису на проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт.

Тому об'єктами досліджень відповідних фахівців мають постійно бути минулі організаційні аспекти планування та проведення геологорозвідувальних робіт, відомості про стадійність та види геологорозвідувальних робіт, особливості організації та фінансування регіональних, зйомочних, пошукових та розвідувальних стадій геологічного вивчення надр.

До потреб планування й організації геологічного вивчення надр належить і дослідження сучасних тенденцій розвитку геологорозвідувальних робіт, особливо економічних та організаційних аспектів функціонування геологічних підприємств в Україні та в розвинутих гірничодобувних країнах світу.

Проектування пошуково-розвідувальних досліджень і робіт потребують:

- обґрунтування структури та змісту проекту;
- врахування особливостей проектування досліджень і робіт за їх видами;
- ведення обліку та аналізу умов їх виконання;
- складання кошторисів на дослідження і роботи з використанням збірників укрупнених кошторисних норм;
- обґрунтування потреб у фінансуванні проведення досліджень і робіт;
- розробки фінансового плану та контролю його виконання.

У геологічних підприємства до числа постійних потреб належать потреби складання кошторисів виконання пошуково-розвідувальних досліджень і робіт з використання збірників укрупнених кошторисних норм. Тому вони потребують прогресивних кошторисні норм, систематичного вивчення чинників, які впливають на розрахунок кошторисних норм. До таких чинників належать:

- складність дешифрування матеріалів аерофотозйомок;
- типи територій за ступенем вивченості;
- категорії складності геологічної будови місцевості;
- категорії складності проектування пошукових робіт;
- категорії відслоненості гірських порід при проведенні маршрутів та ін.

До інших потреб належать потреби:

- визначення кошторисної вартості пошуково-розвідувальних досліджень і створення нормалізованих умов виконання досліджень і робіт;
- використання поправочних коефіцієнтів до норм праці при складанні кошторисів;
- обчислення тривалості робіт за допомогою збірників укрупнених кошторисних норм.

Важливим етапом і планування, і звітування геологічних підприємств є аналіз витратних та прибуткових статей кошторису, в залежності від виду досліджень і робіт: зйомочних маршрутів, бурових, гірничо-прохідницьких, гідрогеологічних, інженерно-геологічних, геофізичних та ін.

Потреби фінансування пошуково-розвідувальних досліджень і робіт охоплюють розробку фінансового плану, встановлення джерел фінансування в Україні.

Наукові дослідження охоплюють потреби визначення показників за формами капіталізації геологорозвідувальних робіт, розробки оптимальних принципів схем фінансування досліджень і робіт за ринково-економічними засадами.

Для визначення шляхів покращення фінансування важливе порівняння фінансового забезпечення геологічного вивчення надр в Україні і в основних гірничодобувних країнах світу.

Отже, потреби належної організації геологічного вивчення надр поширюються на макро- і мікрорівень, його етапи та стадії.

До інших належать також потреби оптимізації організаційної структури геологічної галузі в Україні, запровадження наукових основ планування геологорозвідувальних робіт на макро- і мікрорівнях, проектування геологорозвідувальних робіт, організації праці на геологічних підприємствах, організації основних та допоміжних процесів геологічного вивчення надр.

Серед потреб геологічних підприємств до найважливіших належать потреби оптимізації витрат на пошуково-розвідувальні дослідження і роботи.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати на розвідку, визначення обсягів і якості запасів корисних копалин та її розкриття у фінансовій звітності. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (далі – підприємства) незалежно від форм власності (крім банків і бюджетних установ) та не поширюються на етапи дослідно-промислової розробки родовищ.

За цим стандартом розвідку запасів корисних копалин як «...пошук та визначення обсягів і якості корисних копалин, включаючи нафту, природний газ та інші невідтворювані природні ресурси, що здійснюється підприємством після отримання права на розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території), а також визначення технічної можливості та економічної доцільності видобутку корисних копалин» [10]. Корисні копалини трактуються як активи.

Узагалі, активи, за офіційним визначенням, являють собою ресурси, що контролюються підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [5, с. 156].

Стандартом бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин» дано визначення активів з розвідки запасів корисних копалин як витрат, пов'язаних із «...розвідкою та визначенням обсягів і якості запасів корисних копалин, визначених активами» [10].

Якщо ж розглядати витрати як такі, що здійснюються за потребами, то такі витрати можна поділяти за видами потреб.

Так, витрати на розвідку запасів корисних копалин необхідно розглядати як сукупність витрат, що виникають у зв'язку з розвідкою та визначенням обсягів і якості запасів корисних копа-

лин за період, після якого визначена технологічна і технічна можливість та економічна доцільність їх видобування.

За аналізованим стандартом до складу витрат на розвідку та визначення обсягів і якості запасів корисних копалин потрібно включати витрати:

- пов'язані з отриманням (придбанням) права на розвідку запасів корисних копалин;
- на виконання топографічних, проектних, геологорозвідувальних робіт, геохімічних та геодезичних досліджень;
- на спорудження розвідувальних, випереджальних експлуатаційних і нагнітальних свердловин та шурфову розвідку;
- на взяття зразків і проб;
- пов'язані з державною експертизою та визначенням обсягів запасів корисних копалин;
- пов'язані з визначенням технічної можливості та економічної доцільності видобутку корисних копалин;
- амортизація основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються для розвідки запасів корисних копалин.

До складу витрат на розвідку та визначення обсягів і якості запасів корисних копалин також включаються інші витрати, безпосередньо пов'язані з розвідкою запасів корисних копалин [10].

Отже, витрати на геологічне вивчення надр варто розглядати, з одного боку, як потрібні, оскільки регламентовані, з іншого – як об'єкт потреб пошуку резервів їх зниження на всіх етапах пошуку і розвідки родовищ корисних копалин.

Визнання активів з розвідки запасів корисних копалин здійснюється відповідно до стандартів бухгалтерського обліку. Це стосується, зокрема, за потребами:

- придбаних (отриманих) підприємством необоротних матеріальних активів (зокрема, спеціальних транспортних засобів, бурового устаткування) для виконання робіт з розвідки запасів корисних копалин;
- придбаних (отриманих) підприємством нематеріальних активів (зокрема, ліцензії та інші спеціальні дозволи) для розвідки запасів корисних копалин;
- витрат підприємства, пов'язаних із розвідкою запасів корисних копалин, які включаються до складу витрат звітного періоду у разі:
 - витрат здійснених до отримання права на розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території);
 - витрат на подальшу розвідку запасів корисних копалин у межах визначеної ділянки (території), яка не передбачається;
 - витрат на видобуток визначених запасів корисних копалин, який є технічно неможливим та/або економічно недоцільним;
 - витрат після закінчення строку дії ліцензії та інших спеціальних дозволів у межах визначеної ділянки (території) та не очікується його продовження [10].

Зазначимо, що витрати на геологічне вивчення надр об'єднують витрати операційної, інвестиційної, інноваційної, фінансової діяльності геологічних підприємств, а також витрати на запобігання надзвичайним подіям і ліквідацію їх наслідків.

Отже, витрати діяльності (Клас 9) на геологічне вивчення надр, за бухгалтерським обліком, належать до тих, що обліковую-

ються на багатьох рахунках і субрахунках, кореспондуються з рахунками інших класів, що ускладнює, на наш погляд, їх об'єктивний облік та контроль.

Тому за інформаційне важливу потребу слід визнати потребу спрощення їх обліку шляхом укрупнення. Результатом буде й спрощення та прискорення облікових операцій.

Витрати на розвідку запасів корисних копалин визнаються активами з розвідки запасів корисних копалин у складі нематеріальних активів після визнання підприємством технічної можливості та/або економічної доцільності подальшого їх видобутку [10]. Безумовно, що такі складові активів потребують зниження їх вартості, з подальшими економічними вигодами.

Висновки і пропозиції

Таким чином, термінологія, що стосується потреб теоретичної і практичної значимості для геологічної науки, ще досконало не обґрунтована.

Пропонується застосовувати як науково обґрунтоване поняття «потреби геологічного вивчення надр» на предмет дослідження наявності і стану корисних копалин, визначення геолого-економічних оцінок, перспектив промислової розробки родовищ.

Поняття відповідних потреб варто адаптувати до всіх видів і етапів пошуково-розвідувальних досліджень і робіт.

Зміст, види і особливості аналізованих потреб визначаються відображенням конкретних етапів і процесів геологічного вивчення надр.

Поняття геологічних потреб може вживатися паралельно з традиційно вживаними поняттями геологічних підприємств, геологічного середовища, геологічної інформації та ін.

За актуальні слід визнати потреби скорочення витрат на пошуково-розвідувальні дослідження і роботи.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Велес. – 2006. – 48 с.
2. Гуреев М.М. Геолого-економічна оцінка залізорудної бази Українського щита для прямого відновлення заліза: Дис... канд. наук: 04.00.19 – 2008.
3. Экономика и планирование потребностей и потребления // Межвузовский сборник. – М.: МИНХ им. Г.В. Плеханова, 1984. – 162 с.
4. Регіональні матеріально-ресурсні баланси: рекомендації по складанню базових балансів / В.С. Дубовик, О.М. Нижник, Б.З. Піришвілі, Б. П. Чиркін. – К., 2005. – 80 с. – (Преп. / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України).
5. Малюк Б.І., Бобров О.Б., Красножон М.Д. Надрокористування у країнах Європи і Америки: Довідкове видання. – К.: Географіка, 2003. – 197 с.: іл. 90. – Бібліогр: С. 196–197.
6. Про виконання комплексної програми наукових досліджень НАН України «Мінеральні ресурси України та їх видобування»: постанова Президії Національної академії наук України від 30.03.2007 р. №91.
7. Федоришин Ю.І., Яковенко М.Б., Фесенко О.В., Тріска Н. Т. Глибинна будова земної кори Українського щита як основа для прогнозно-металогенічних досліджень // Збірник наукових праць УкрДГРІ. – К.: УкрДГРІ, 2009. – №1–2. – С. 18–33.

8. Реструктуризація мінерально-сировинної бази України та її інформаційне забезпечення / С.О. Довгий, В.М. Шестопапов, М.М. Коржнев та ін. – К.: Наукова думка, 2007. – 347 с.

9. Основи економічної геології: Навч. посіб. для студ. геол. спец. вищ. закл. освіти / М.М. Коржнев, В.А. Михайлов, В.С. Міщенко та ін. – К.: «Логос», 2006. – 223 с.: іл. – Бібліогр.: С. 218–222.

10. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин»: Наказ Міністерства

фінансів України від 26.08.2008 р. №1090. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.09.2008 р. за №844/15535.

11. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залого З. Державне регулювання економіки / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України В.Р. Михасюка / Львівський національний університет ім. І. Франка, Львів: «Українські технології», 1999. – 640 с.

12. Сучасний тлумачний словник української мови: 50 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубчинського. – Х: ВД «ЛІКОЛА», 2006. – 832 с.

О.П. БЕГЛАРАШВІЛІ,

аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

Деякі аспекти впровадження клієнт-орієнтованої стратегії на підприємстві

У статті розглядаються аспекти впровадження клієнт-орієнтованих стратегій на вітчизняних підприємствах. Стаття містить теоретичне обґрунтування підходів щодо оцінки ефективності клієнт-орієнтованої стратегії, визначення доцільності застосування такого напрямку управління взаємовідносинами з клієнтами, як управління досвідом клієнта.

В статье рассматриваются аспекты внедрения клиент-ориентированных стратегий на отечественных предприятиях. Статья содержит теоретическое обоснование подходов относительно оценки эффективности клиент-ориентированной стратегии, определения целесообразности применения такого направления управления взаимоотношениями с клиентами, как управление опытом клиента.

Introduction aspects of customer relationship strategies on domestic enterprises are examined in the article. The article contains the theoretical ground of approaches in relation to the efficiency estimation of customer relationship strategy, determination of application expediency of such direction of management customer relationships, as customer experience management.

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови спонукають як виробничі, так і торговельні підприємства ставити в центр уваги інтереси покупця, який споживає товар чи послугу і забезпечує тим самим саме їхнє існування і розвиток в довгостроковій перспективі. Обов'язковою умовою реалізації місії та цінностей таких підприємств є задоволення потреб клієнта. Постійне підвищення сподівань і вимог клієнтів призводить до необхідності використання нових підходів у веденні господарської діяльності. Тому питання лояльності та утримання клієнтів в умовах розвитку конкуренції та інтенсивного насичення ринку набуває своєї актуальності і вимагає негайного вирішення шляхом впровадження відповідної клієнт-орієнтованої стратегії на підприємствах в усіх галузях економіки. Адже на ринку є типовою ситуація, коли конкурентами пропонується якісний товар за помірну ціну, і кого з них обере клієнт для подальшого співробітництва залежить лише від того, який він отримав досвід, пози-

тивний чи негативний, при контакті із співробітниками того чи іншого підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Аналіз останніх досліджень показав, що вивчення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо управління взаємовідносинами з клієнтами проводилися такими провідними західними науковцями, як Я.Х. Гордон, Дж. Діше [2], Б. Шмітт. Російські науковці теж зверталися до цієї теми: В. Бусаркіна [1] досліджувала поняття клієнт-орієнтованості підприємства і проблеми її оцінки, П. Черкашин аналізував основні складові стратегії управління взаємовідносин з клієнтами. Серед українських науковців варто виділити Н. Глинського, який аналізував можливості контролю лояльності споживачів, З. Коваль, що проводила дослідження системи економічного оцінювання та формування взаємозв'язків підприємства-виробника із споживачами продукції.

Метою даної статті виступає аналіз деяких аспектів впровадження клієнт-орієнтованої стратегії на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційних технологій дозволив багатьом суб'єктам господарювання ретельно проводити аналіз своєї клієнтської бази за цілою низкою характеристик, у тому числі і за однією з ключових – прибутковості конкретного клієнта. Так, за даними дослідницької компанії AMR Research, на масовому ринку збитковими є до 60% клієнтів, і в той же час на контакти з клієнтами, які приносять менше 20% прибутку, витрачається 60–80% ресурсів. Крім того, сильне конкурентне середовище і розвиток технологій комунікацій різко знизили поріг лояльності клієнтів, і підприємства зіткнулися з явищем їх значного відтоку, що вимірюється десятками процентів на рік. Наприклад, американські корпорації, як стверджується в Harvard Business Review, кожні п'ять років втрачають до 50% клієнтів, при тому що витрати на залучення нових клієнтів у 5–10 разів вище, ніж при роботі з наявними, адже якщо клієнт лояльний, немає потреби витрачати ресурси на такі стадії його «життєвого циклу», як встановлення першого контакту, формування його обізнаності про продукти і послуги підприємства і здійснення перших продажів [4].